

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

stelt hij de hysterie voor als een uitvergroting van een structuurkenmerk van het (onbevredigbare) verlangen. In de hysterie wordt de onophefbare splitsing van vraag en verlangen zichtbaar als een eindeloos herhaald patroon: elk object dat ter bevrediging wordt aangeboden, vestigt opnieuw het tekort dat het verlangen aanwakkert. In zijn latere seminars — *L'envers de la psychanalyse* en *Encore* — breekt Lacan zelfs geheel met het oedipuscomplex als centrale verklaring voor de hysterie. Lacan spreekt over een ander, «vrouwelijk» genot dat zich onttrekt aan de wetten van het symbolische systeem, voorbij de orde van de betekenaars van het tekort en dus ook van de castratie. Dit onmogelijke «genot van de Ander» — waarop de titel van het boek trouwens alludeert — is niet enkel bepalend voor het begrijpen van de hysterie, maar ook voor het begrijpen van cultuuruitingen zoals de mystiek en de hoofse liefde.

Is de hysterie nog van belang voor de filosofie? Volgens Van Haute en Geyskens wel. Het belang van de hysterie, en bij uitbreiding van de hele psychoanalyse, ligt volgens de auteurs niet zozeer in de vernieuwende notie van het onbewuste of in Freuds eigenzinnige benadering van de seksualiteit, maar in de centrale rol die het kristalprincipe¹ in de psychopathologie krijgt toebedeeld. Deze bijzonder heldere studie die (en dat zullen de auteurs mij, gelet op hun conclusie, wel vergeven) *bijna* leest als een detectiveroman, laat op toegankelijke wijze zien hoe psychopathologische symptomen de basisstructuren van het menselijk leven blootleggen die tevens de bron zijn van de hoogste vormen van cultuur. Het boek is in ieder geval aanbevelenswaardige lectuur en stimuleert tot nadenken, zowel binnen het domein van de filosofie, van de klinische praktijk als van de psychoanalytische theorie.

Noot

- 1 Voor Freud bestaat er geen duidelijke grens tussen pathologie en normaliteit. Freud beschreef deze continuïteit als het «kristalprincipe»: als men een kristal op de grond

gooit, zal het breken volgens lijnen die van tevoren niet zichtbaar waren, maar die wel tot de basisstructuur van het kristal behoren. Zo wordt ook de menselijke structuur pas duidelijk in de pathologie. Een neurose berust volgens dit principe niet zozeer op een stoornis in de ontwikkeling, maar is eerder een kwantitatieve uitvergroting van een algemeen menselijke driftproblematiek.

Leidraad?

Bespreking van

Frans de Jonghe, Saskia de Maat, Rien Van, Ariëtte van Reekum, Nel Draijer, Jolien Zevalkink & Thijs de Wolf (2010). *Leidraad — Langdurige psychoanalytische behandelingen*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant. ISBN 978 90 441 2646 4, 207 pp., € 24,-

WOUTER KEIRSE

«Wij, waarheidsonderzoekers, zijn voor onszelf onbekenden — om de eenvoudige reden dat we onszelf nooit gezocht hebben.» Met dit citaat van Friedrich Nietzsche opent *Leidraad — Langdurige psychoanalytische behandelingen* beloftevol. Voor wie wél naar zichzelf op zoek gaat en daarbij een begeleider accepteert, is een Langdurige Psychoanalytische Behandeling (LPB) een optie: langdurige psychoanalytische psychotherapie of psychoanalyse. Bij het opstellen van de leidraad heeft de werkgroep — ontstaan op initiatief van vier Nederlandse psychoanalytische instanties, namelijk de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse, het Nederlands Psychoanalytisch Genootschap, de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalytische Psychotherapie en het Nederlands Psychoanalytisch Instituut — getracht zoveel mogelijk aan te sluiten bij de resultaten van wetenschappelijk (empirisch) onderzoek. De leidraad bespreekt niet alle aspecten van LPB. Zo blijven sociologische, filosofische en ethische aspecten buiten

beschouwing, evenals het standpunt van de patiënt. Het is de intentie van de auteurs om dit in een volgende versie goed te maken, zo wordt in het voorwoord en de inleiding het kader geschetst, met de nodige waarschuwingen en zeker ook nuances. Dit getuigt van de uiterste zorg waarmee dit boek is samengesteld, wat ook in het gehele werk voelbaar is.

Het boek telt veertien hoofdstukken, die telkens eindigen met de nodige aanbevelingen en zelfs éénmaal verplichtingen. Het boek kan ingedeeld worden in drie grote delen. Hoofdstuk 1 tot en met 8 behandelen achtereenvolgens: [1] de inhoud van LPB, waarbij de belangrijkste theorieën de revue passeren, [2] de pathologie waarop LPB betrekking heeft, met een helder onderscheid tussen conflict- en ontwikkelingspathologie, [3] de doelen van LPB, [4] het indicatiegebied van LPB, [5] het stellen van een psychoanalytische diagnose en de weg ernaartoe, [6] een aantal praktische aspecten van LPB, [7] het uitblijven van gewenste en het optreden van ongewenste effecten en [8] tot slot aspecten van de waarborging van LPB-kwaliteit in navolging van het zevende hoofdstuk. De hoofdstukken 9, 10 en 11 behandelen respectievelijk methodologische aspecten van onderzoek naar de werkzaamheid van LPB, de status praesens van de resultaten van dergelijk onderzoek en tot slot een samenvatting van de huidige gegevens van de kosteneffectiviteit van LPB. Het derde en laatste deel van het boek behandelt in drie hoofdstukken respectievelijk de langdurige cognitieve gedragstherapie, de neuropsychoanalyse en transculturele aspecten van LPB.

Dit boek is ontstaan vanuit de groeiende behoefte in Nederland aan een eenduidige en transparante indicatiestelling voor en toepassing van LPB voor volwassenen en vanuit de noodzaak van reproduceerbare langetermijntuitkomsten van LPB. Deze behoefte en vereiste lijken me een relevant en noodzakelijk uitgangspunt in het huidige tijdsgewricht en dan misschien nog meer in Nederland dan in België. Echter

ingaan op deze behoefte en vereiste in de vorm van de productie van deze leidraad lijkt me vanuit analytisch standpunt nauwelijks inspirerend, laat staan aan te bevelen. Ik geef hierover een aantal losse gedachten. Er wordt onrecht gedaan aan de complexiteit en veelzijdigheid van de werkelijkheden die behoren tot het domein van LPB door zich bij de ontwikkeling van een leidraad vooral te baseren op empirisch wetenschappelijk onderzoek, daar waar psychoanalyse en bij uitbreiding LPB behoren tot het domein van de menswetenschappen. Het uitsluiten van tal van andere aspecten bij de ontwikkeling van een leidraad extraheert de ziel uit de LPB door zich al te zeer aan te passen aan het heersende (wetenschappelijke) paradigma. De vragen die vanuit de samenleving worden gesteld aan de LPB zijn gerechtvaardigd — zoals elke vraag dat is — en vormen een uitdaging op velerlei vlakken. Ik had op zijn minst een hoofdstuk verwacht in het boek waarin bijvoorbeeld uitvoerig werd stilgestaan bij het begrip ‘leidraad’ of anders een hoofdstuk waarin dieper werd ingegaan op de motieven voor de ontwikkeling van deze leidraad en de relevantie hiervan voor de klinische praktijk. Bij het lezen van de leidraad moest ik regelmatig denken aan het concept ‘Faith’ van Bion. Een leidraad gaat fundamenteel in tegen dit concept, want hij probeert richting te geven, te sturen, te beïnvloeden, te focussen op hetgeen men kent, ... Moge dit nu juist toch niet een wezenlijke focus zijn van LPB, zoals onder meer weergegeven door het openingscitaat van Nietzsche. Doorgaans stel ik me de vraag bij het schrijven van een recensie wie mogelijk geïnteresseerd zou zijn in het gerecenseerde boek. Een visitatiecommissie of de verzekeringsinstellingen krijgen dit boek misschien graag voorgeschoteld? Of kan het misschien dienst doen als mooi uitgegeven eindtermen voor een of andere opleiding? Iemand die graag leidraden leest, vindt hier misschien zijn gading in? Ik moet alleszins bekennen dat ik niet veel heb gehad aan het lezen van deze leidraad en dat ik blij was dat

het aantal bladzijden beperkt was tot een kleine tweehonderd. De mooie uitwerking van heel wat theoretische concepten, zoals bijvoorbeeld het heldere onderscheid tussen ontwikkelings- en conflictpathologie, konden mijn interesse wel wekken. Maar ja, misschien lees ik gewoon niet zo graag een leidraad. Ik heb me ook afgevraagd of de ontwikkeling van leidraden misschien meer ingebed zit in de Nederlandse cultuur en ik daarom als Belg minder goed ben geplaatst om het inspirerende hiervan te kunnen begrijpen. In dat geval denk ik dat ik deze leidraad kan aanraden aan elke Nederlandse psychotherapeut die LPB toepast of interesse heeft voor LPB; zelf ben ik veeleer geïnteresseerd in het verhaal van de Nederlanders achter de leidraad.

De vogel Phoenix van de psychoanalyse

Bespreking van

Jos Dirkx, Marc Hebbrecht, Antoine Mooij & Rudi Vermote (red.) (2011). *Handboek psychodynamiek — Een verdiepende kijk op psychiatrie en psychotherapie*. Utrecht: De Tijdstroom. ISBN 978 90 5898 1875, 736 pp., € 49,-

JOS DE KROON

In het domein van de psychiatrie en de psychotherapie verschijnen er met enige regelmaat handboeken en overzichten van diverse deelgebieden. Zo kennen wij inmiddels de handboeken Psychose, Stemningsstoornissen, Cognitieve gedragstherapie, Rehabilitatie et cetera. Een zichzelf respecterend deelgebied als de psychoanalyse kon dan ook niet achterblijven en is op de markt gekomen met een kloek gebonden *hardcover* van wel 736 pagina's. Voor uw recensent was het geen geringe opgave om deze verzameling van hoofdstukken met heel

veel tekst per bladzijde van kaft tot kaft door te werken. Want dat wilde ik: alles lezen om een goede indruk te krijgen wat dit *Handboek* te bieden heeft, en dan kan men zich er niet met een jantje-van-leiden afmaken en dient men ook de wat minder interessante hoofdstukken te lezen. En zo heb ik mij toch nog kunnen laten verrassen, vooral tegen het einde van het boek, waarin de thema's wat lossers van de strakke psychoanalyse kwamen te staan.

Het *Handboek psychodynamiek* gaat over de psychoanalyse in al zijn schakeringen. De geschiedenis van de psychoanalyse komt niet expliciet aan bod, maar bijna ieder hoofdstuk laat wel iets doorschemeren van de ontstaanswijze van de besproken richtingen. Natuurlijk wordt regelmatig teruggevallen op de teksten van Freud zelf, de *founding father* van de psychoanalyse.

Honderdvijfentwintig jaar na het begin is de psychoanalyse in haar klassieke vorm op sterven na dood. Dat neemt niet weg dat haar invloed in de dagelijkse praktijk van de huidige psychotherapie nog zeer goed merkbaar is. Zelfs de cognitieve gedragstherapie, van oudsher de gedoodverfde tegenstrever van de psychoanalyse, heeft zich erdoor laten beïnvloeden.

Laat ik van deze recensie maar een *autofictie* maken, want de inhoud *in extenso* weergeven is onmogelijk. In mijn reis van kaft tot kaft heb ik kunnen constateren dat er maar weinig *slips of the pen* in staan: de een is opvallend en de ander is een knip en plak-oneffenheid. Deze laatste betreft een alinea die twee pagina's verder opnieuw staat afgedrukt (p. 40 en 42). De eerste is een spellingsaangelegenheid en verradt onze Angelsaksische preoccupatie. Op pagina 650, de een na laatste tekstpagina, wordt 'analysant' met een 'd' gespeld, terwijl wij dat al zeker gedurende tien jaar niet meer doen. Voor het overige heb ik niets dan lof voor de redacteuren die een breed en zeer gevarieerd palet van de psychoanalyse laten zien in een Nederlands dat goed toegankelijk is voor een groot publiek. Wanneer er vakjargon wordt gebruikt gaat dit bijna